

Det finns ett ökat intresse för samband mellan religion och ekonomi. Det framgår bl a av att det sedan 2002 finns en "Association for the Study of Religion, Economics and Culture" med årliga kongresser. Detta intresse är inte nytt, vilket kan exemplifieras med Max Webers teori om att den snabba ekonomiska utvecklingen i Västeuropa förklaras av den protestantiska varianten av kristendomen, som skulle var mer fördelaktig för ekonomisk utveckling än den katolska varianten av kristendomen. Men även under senare decennier finns ett intresse för och hypoteser om samband mellan religion och ekonomisk utveckling. Samuel Huntington utgör en gestalt i denna ideriktning.

Frågan om protestantismens roll för den ekonomiska utvecklingen aktualiseras av ett femhundraårsjubileum. Det är i år 500 år sedan Luther i november 1517 lade fram sina 95 teser i Wittenberg och därmed startade utvecklingen mot en protestantisk kyrka i stora delar av norra och västra Europa. Detta jubileum uppmärksammas med ett stort antal arbeten av olika art. Det danska förlaget Eksistensen ger ut en serie skrifter om vilka konsekvenser reformationen har haft. En av dessa skrifter har Niels Kærgård, professor i nationalekonomi vid Köpenhamns universitet, som författare. Hans skrift, *Hvorfor er vi så rige og lykkelige? Om reformationen og økonomien*, behandlar frågan om reformationen kan förklara den gynnsamma ekonomiska utvecklingen i Västeuropa och den höga levnadsstandarden där. Han gör det genom att ta upp olika aspekter på

samband mellan reformationen och hur ekonomierna fungerar och då speciellt i Danmark.

Det första är att se vilka omedelbara konsekvenser reformationen hade. En tidig sådan var förstatligandet av kyrkans egendomar och förmögenhet. Mycket av det som konfiskerades tillföll i Danmark adeln. En andra konsekvens var att tiondet (i Danmark kallat bispetiendet) föll bort men det blev kvar som en skatt som nu tillföll staten. Det innebär inte att de lokala kyrkorna kom att sakna medel men det var lokala medel.

Men vilka var då Luthers och reformationens ekonomiska idéer? Vad gäller två av marknaderna – varumarknaden och penningmarknaden – hade Luther inte något nytt budskap. Det går att i Luthers skrifter återfinna en skarp kritik av hur prissättningen på dessa marknader fungerade. Argument framfördes mot orättfärdiga priser på varumarknaden och ett stöd för ett ränteförbud, dvs ingen avvikelse för vad den katolska kyrkan förespråkade. En mer tillåtande politik vad gäller räntor kom först senare och det går då att se att reformationen hade betydelse för upphävande av ränteförbudet inte minst vad gäller vid upptagande av lån för investeringar.

Den marknad där reformationen främst gjorde en skillnad enligt Niels Kærgård var arbetsmarknaden. Dels frigjordes en hel del arbetskraft genom avskaffandet av klosterväsendet och färre kyrkliga aktiviteter. Dels betonades arbetsmoralen – att arbeta blev en typ av gudstjänst. Den protestantiska arbetsetiken är hans huvudhypotes i diskussionen om reformationen kan bidra till att förklara den gynnsamma ekonomiska utvecklingen i Västeuropa.

I skriften behandlas också relativt ingående debatten mellan olika teologer om ekonomi och ekonomisk politik i Danmark under de senaste seklen. Den slutsats han drar av denna genomgång

RECENSION

Niels Kærgård:
Hvorfor er vi så rige og lykkelige? Om reformationen og økonomien, Eksistensen, 2016, 72 sidor, ISBN 978-87-41000-55-8.

är att teologerna inte har varit eniga utan att de har haft talrika konflikter om hur marknadsekonomin ska organiseras och om den önskvärda inkomstfördelningen. Ett exempel på detta är att det danska folketinget har haft och har teologer från olika partier som ledamöter – ledamöter i partier både till höger och vänster på den politiska skalan.

Niels Kærgård har skrivit en mycket intressant skrift. Hans slutsats är att det

finns stora svårigheter att påvisa kausala samband på detta område. Han avslutar med följande ord: "...så det är mycket svårt att se vilken skillnad det hade inneburit för Danmark om Luther som ung munk hade träffats av blixten och aldrig kommit i gång med reformationen."

Eskil Wadensjö

Professor, Institutet för social forskning, Stockholms universitet